

การบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวพุทธธรรมโดยใช้วงจรเชิงระบบ* CREATIVE EDUCATIONAL MANAGEMENT BASED ON BUDDHIST PRINCIPLES USING A SYSTEMIC CYCLE

ปรเมนทร์ คีนดี¹, พระครูชัยรัตนากร²
Poramen Khuendee¹, Phrakruchairattanakorn²
โรงเรียนธวัชบุรีวิทยาคม จังหวัดร้อยเอ็ด¹
Thawatburiwittayakom School, Roi Et Province¹
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด²
Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus²
Email : khuendeeporamen@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวพุทธธรรมโดยใช้วงจรเชิงระบบ ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยให้สถานศึกษามีการบริหารที่มีคุณธรรม เป็นระบบ และสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน วัตถุประสงค์ของการศึกษาคือการวิเคราะห์องค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหาร และเสนอแนวทางการใช้วงจรเชิงระบบเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพของการบริหารสถานศึกษา ผลการศึกษาพบว่า การบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ของบุคลากร สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์ กระบวนการบริหารที่ส่งเสริมการพัฒนา และผลลัพธ์ที่ช่วยให้สถานศึกษามีศักยภาพในการแข่งขัน หลักพุทธธรรม เช่น ไตรสิกขาสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาการบริหารให้มีคุณธรรม และเน้นการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ขณะที่วงจรเชิงระบบช่วยให้การบริหารมีโครงสร้างที่ชัดเจน โดยเริ่มจากการกำหนดปัจจัยนำเข้า การดำเนินกระบวนการ การวัดผลลัพธ์ และการใช้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงระบบ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวพุทธธรรมโดยใช้วงจรเชิงระบบสามารถช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้าง และพัฒนาแนวทางการบริหารที่ตอบสนองต่อความต้องการของสถานศึกษาในยุคปัจจุบัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์; หลักพุทธธรรม; วงจรเชิงระบบ; การบริหารการศึกษา

ABSTRACT

This academic article presents a creative educational management approach based on Buddhist principles using a systemic cycle. This approach promotes ethical, systematic, and adaptable school management that aligns with the rapid changes of the modern era. The objectives of this study are to analyze the components of creative educational management, examine the application of Buddhist principles in school administration, and propose the use of a systemic cycle to enhance management efficiency. The study found that creative educational management consists of key factors, including the creativity of personnel, an environment conducive to innovation, a management process that fosters development, and outcomes that enhance the school's competitiveness. Buddhist principles such as the Threefold Training (Trisikkha), can be applied to develop ethical administration and systematic problem-solving. Meanwhile, the systemic cycle provides a clear structure for management, beginning with input identification, process implementation, outcome evaluation, and feedback integration for continuous improvement. The findings suggest that implementing creative educational management based on Buddhist principles using a systemic cycle can help school administrators make rational decisions, foster an open organizational culture, and develop management strategies that meet the needs of modern educational institutions. This approach ultimately contributes to the sustainable development of schools.

Keywords : Creative Educational Management; Buddhist Principles; Systemic Cycle; Educational Administration

1. บทนำ

การบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเทคโนโลยี นโยบายการศึกษา และพฤติกรรมของผู้เรียน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนารูปแบบการบริหารที่สามารถปรับตัวได้ และส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในองค์กร การบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์จึงกลายเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน (สุทธิลักษณ์ ศรีสมบูรณ์, 2562)

หลักพุทธธรรมสามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการบริหารสถานศึกษาให้มีคุณธรรมและความเป็นระบบ โดยเฉพาะหลักไตรสิกขา อริยสัจ 4 และมรรค 8 ซึ่งสามารถช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจอย่างมีเหตุผล มีจริยธรรม และคำนึงถึงผลกระทบในระยะยาว นอกจากนี้ การใช้วงจรเชิง

ระบบเป็นเครื่องมือในการบริหารสามารถช่วยให้ผู้บริหารสามารถเชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ ในสถานศึกษาเข้าด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ และปรับปรุงกระบวนการทำงานให้เกิดประสิทธิผลมากขึ้น (พุทธทาสภิกขุ, 2543)

ดังนั้น การศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวพุทธธรรมโดยใช้วงจรเชิงระบบจึงเป็นประเด็นที่สำคัญและควรได้รับการศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาแนวทางที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทของสถานศึกษาไทย

2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเชิงสร้างสรรค์

การบริหารเชิงสร้างสรรค์เป็นแนวคิดที่ช่วยให้การบริหารมีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น องค์กรที่ใช้แนวทางนี้สามารถปรับตัวและพัฒนาไปสู่ความสำเร็จได้อย่างต่อเนื่อง (Amabile, 1996) ในบทนี้จะกล่าวถึงความหมาย องค์ประกอบ บทบาทของผู้บริหาร และปัจจัยที่ส่งเสริมและอุปสรรคของการบริหารเชิงสร้างสรรค์

2.1 ความหมายของการบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์

การบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ (Creative Educational Management) หมายถึง การบริหารที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการตัดสินใจ การแก้ปัญหา และการพัฒนาสถานศึกษาให้มีความก้าวหน้าและสามารถแข่งขันได้ (Woodman, Sawyer, & Griffin, 1993) แนวคิดนี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะงานด้านวิชาการ แต่ยังรวมถึงการคิดเชิงกลยุทธ์และการบริหารงานสถานศึกษาในรูปแบบใหม่ สุทธิลักษณ์ ศรีสมบุรณ์ (2562) ระบุว่าการบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์คือกระบวนการที่ช่วยให้บุคลากรในสถานศึกษามีอิสระทางความคิด สามารถเสนอแนวทางใหม่ ๆ ในการพัฒนาสถานศึกษา และ พิชิต วัฒนกุล (2561) อธิบายว่าการบริหารเชิงสร้างสรรค์ช่วยให้สถานศึกษามีศักยภาพในการปรับตัวและแข่งขันในยุคดิจิทัล

2.2 องค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์

- 1) ความคิดสร้างสรรค์ของบุคลากร คือ ความสามารถของบุคคลในการคิดค้นแนวคิดใหม่และนำไปใช้
- 2) สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์ คือ การบริหารที่ส่งเสริมวัฒนธรรมสถานศึกษาที่เปิดกว้างและสนับสนุนการคิดนอกกรอบ
- 3) กระบวนการบริหารเชิงสร้างสรรค์ คือ การวางแผนและตัดสินใจที่ยืดหยุ่น พร้อมสนับสนุนแนวคิดใหม่ ๆ
- 4) ผลลัพธ์ของการบริหารเชิงสร้างสรรค์ คือ การพัฒนาโครงสร้างและกระบวนการใหม่ที่เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษา

2.3 บทบาทของผู้บริหารในกระบวนการสร้างสรรค์

- 1) การเป็นผู้นำที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เป็นแบบอย่างและกระตุ้นให้บุคลากรคิดริเริ่ม
- 2) การสร้างวัฒนธรรมสถานศึกษาที่สนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ ช่วยเปิดกว้างต่อการทดลองและเรียนรู้จากความล้มเหลว

3) การจัดสรรทรัพยากรที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ โดยการจัดหาทรัพยากรและสร้างโครงสร้างที่ยืดหยุ่น

2.4 ปัจจัยที่ส่งเสริมและอุปสรรคของการบริหารเชิงสร้างสรรค์

1) ปัจจัยที่ส่งเสริม

- การสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง การมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและเปิดรับความคิดใหม่ ๆ
- ทรัพยากรที่เหมาะสม งบประมาณ เวลา และบุคลากรที่พร้อมต่อการพัฒนานวัตกรรม
- วัฒนธรรมสถานศึกษาที่ส่งเสริมการสร้างสรรค์ การเปิดรับการเปลี่ยนแปลงและการ

สนับสนุนการทดลองแนวคิดใหม่

2) อุปสรรค

- โครงสร้างสถานศึกษาที่เข้มงวดเกินไป กฎระเบียบที่ซับซ้อนอาจขัดขวางความคิดสร้างสรรค์

- การต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ความกลัวต่อความล้มเหลวและขาดแรงจูงใจ (Oreg, 2003)

- ขาดการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน การแลกเปลี่ยนแนวคิดที่จำกัดส่งผลต่อการพัฒนาแนวคิดใหม่

การบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ช่วยให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องผ่านการส่งเสริมแนวคิดใหม่ ๆ และการปรับปรุงกระบวนการบริหาร ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนแนวคิดสร้างสรรค์ ทั้งนี้ ควรพิจารณาปัจจัยที่ส่งเสริมและอุปสรรคอย่างรอบคอบเพื่อให้แนวทางนี้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุด

3. หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์

การบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ต้องอาศัยหลักแนวคิดที่ช่วยให้เกิดการบริหารที่มีคุณธรรม มีวิสัยทัศน์ และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ หลักพุทธธรรมเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารสถานศึกษา เพื่อสร้างผู้นำทางการศึกษาให้มีความสามารถและจริยธรรมที่ดี ในบทนี้จะกล่าวถึงหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ โดยเน้นไปที่ ศีล สมาธิ ปัญญา อริยสัจ 4 มรรค 8 หลักไตรสิกขา และพุทธวิธีในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

3.1 ศีล สมาธิ ปัญญา กับการบริหารสถานศึกษา

หลักศีล สมาธิ ปัญญา เป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิตและการบริหารที่มีประสิทธิภาพ (พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), 2550) ศีล หมายถึงวินัยและจริยธรรมที่ต้องมีในการบริหารสถานศึกษา สมาธิ หมายถึงการมีสมาธิในการบริหารและตัดสินใจ และปัญญา คือความรอบรู้และการใช้เหตุผลอย่างมีคุณธรรม

- ศีล ในการบริหารสถานศึกษา หมายถึงการดำเนินงานด้วยความซื่อสัตย์ มีจริยธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ครูและนักเรียน

- สมาธิ ช่วยให้ผู้บริหารมีสติ มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ ไม่หวั่นไหว

- ปัญญา ทำให้ผู้บริหารสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ได้อย่างรอบด้าน คิดเชิงระบบ และหาทางออกที่เหมาะสม

3.2 หลักไตรสิกขาในการบริหารสถานศึกษา

ไตรสิกขาประกอบด้วย ศील สมาธิ และปัญญา เป็นหลักสำคัญที่ช่วยให้การบริหารสถานศึกษามีคุณภาพและมีความมั่นคง (พุทธทาสภิกขุ, 2543)

1) ศील เป็นการกำกับดูแลให้บุคลากรปฏิบัติตามกฎระเบียบและจรรยาบรรณ

2) สมาธิ เป็นการสร้างสมาธิให้กับผู้บริหารและบุคลากรเพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ปัญญา เป็นการนำความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาสถานศึกษา

การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถจัดการองค์กรได้อย่างมีคุณธรรม รอบคอบ และมีประสิทธิภาพ หลักศีล สมาธิ ปัญญา และพุทธวิธีในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์สามารถเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้สถานศึกษาก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง

4. วงจรเชิงระบบกับการบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายองค์ประกอบ การใช้แนวคิดวงจรเชิงระบบ (Systemic Cycle) สามารถช่วยให้การบริหารมีความเป็นระเบียบ ชัดเจน และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ วงจรเชิงระบบเป็นแนวคิดที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในหลายสาขา โดยเฉพาะด้านการบริหาร ซึ่งช่วยให้ผู้บริหารสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ในระบบและปรับปรุงการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

4.1 ความหมายของวงจรเชิงระบบ

วงจรเชิงระบบเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการรับข้อมูล การประมวลผล และการนำผลลัพธ์ไปใช้ในการปรับปรุงระบบอย่างต่อเนื่อง (Bertalanffy, 1968) แนวคิดนี้มุ่งเน้นการมองภาพรวมของระบบโดยเชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ ให้ทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ในการบริหารสถานศึกษา วงจรเชิงระบบช่วยให้ผู้บริหารสามารถวางแผน ควบคุม และประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนได้อย่างเป็นระบบ (Senge, 1990) ตัวอย่างเช่น การบริหารหลักสูตร การบริหารบุคลากร และการจัดการทรัพยากรภายในโรงเรียน ล้วนสามารถใช้วงจรเชิงระบบมาช่วยให้การบริหารมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4.2 องค์ประกอบของวงจรเชิงระบบ

องค์ประกอบของวงจรเชิงระบบมีหลายส่วนที่ทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ส่วนหลัก ได้แก่ (Checkland, 1981)

1) ปัจจัยนำเข้า (Input) คือ ทรัพยากรที่เข้าสู่ระบบ เช่น บุคลากร งบประมาณ หลักสูตร และเทคโนโลยีที่ใช้ในการเรียนการสอน

2) กระบวนการ (Process) คือ กระบวนการดำเนินงานภายในสถานศึกษา เช่น การเรียนการสอน การบริหารจัดการ และการพัฒนาองค์กร

3) ผลลัพธ์ (Output) คือ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการ เช่น คุณภาพของนักเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการพัฒนาทักษะของครู

4) ผลสะท้อนกลับ (Feedback) คือ การประเมินผลเพื่อปรับปรุงระบบ เช่น การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนและการใช้ผลการประเมินมาพัฒนาหลักสูตร

4.3 ตัวอย่างแนวทางการนำวงจรเชิงระบบมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา

การนำวงจรเชิงระบบมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาสามารถช่วยให้โรงเรียนมีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจนขึ้น และสามารถปรับปรุงคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ ตัวอย่างแนวทางการนำไปใช้ ได้แก่

- การบริหารหลักสูตร ใช้วงจรเชิงระบบในการออกแบบและพัฒนาหลักสูตร โดยพิจารณาจากปัจจัยนำเข้า (เช่น นโยบายการศึกษา ความต้องการของนักเรียน) ผ่านกระบวนการออกแบบและทดลองใช้หลักสูตร นำไปสู่ผลลัพธ์ (นักเรียนมีทักษะตามเป้าหมาย) และมีการประเมินผลเพื่อพัฒนาเนื้อหาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

- การบริหารบุคลากร นำวงจรเชิงระบบมาใช้ในการคัดเลือกและพัฒนาครู โดยพิจารณาทรัพยากรที่มีอยู่ (งบประมาณ การอบรม) กระบวนการพัฒนาครูผ่านการฝึกอบรม และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในด้านคุณภาพการสอน

- การจัดการงบประมาณ ใช้วงจรเชิงระบบในการบริหารงบประมาณให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยพิจารณาข้อมูลทางการเงิน วางแผนการใช้จ่าย และติดตามผลการใช้จ่ายเพื่อปรับปรุงการจัดการงบประมาณให้มีความเหมาะสม

4.4 ความสัมพันธ์ระหว่างวงจรเชิงระบบกับหลักพุทธธรรม

หลักพุทธธรรมสามารถนำมาใช้ร่วมกับแนวคิดวงจรเชิงระบบในการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้เกิดการบริหารที่มีคุณธรรมและประสิทธิภาพ ตัวอย่างความสัมพันธ์ ได้แก่

- อริยสัจ 4 กับวงจรเชิงระบบ การใช้แนวคิดอริยสัจ 4 ในการบริหารสถานศึกษา เช่น ทุกข์ (ปัญหาทางการศึกษา) สมุทัย (สาเหตุของปัญหา) นิโรธ (เป้าหมายของการแก้ปัญหา) และมรรค (แนวทางแก้ไข) สอดคล้องกับแนวคิดของวงจรเชิงระบบที่ต้องมีการวิเคราะห์ปัญหา วางแผน และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

- ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) กับวงจรเชิงระบบ การบริหารที่มีศีลเป็นหลักจะช่วยให้เกิดความซื่อสัตย์และโปร่งใส สมาธิช่วยให้ผู้บริหารมีความมุ่งมั่นในการบริหาร และปัญญาทำให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ

- หลักมรรค 8 กับการบริหารวงจรเชิงระบบ แนวทางการปฏิบัติตามมรรค 8 เช่น สัมมาทิฐิ (การมีวิสัยทัศน์ที่ถูกต้อง) และสัมมาวายามะ (ความพยายามในการพัฒนาองค์กร) เป็นแนวทางที่ช่วยให้กระบวนการบริหารในวงจรเชิงระบบมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน

การใช้วงจรเชิงระบบในการบริหารสถานศึกษาสามารถช่วยให้โรงเรียนมีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน และสามารถพัฒนาได้อย่างเป็นระบบ โดยพิจารณาปัจจัยนำเข้า กระบวนการดำเนินงาน ผลลัพธ์ และผลสะท้อนกลับ หลักพุทธธรรมสามารถช่วยให้การบริหารสถานศึกษามีคุณธรรมและความมั่นคงมากขึ้น โดยเฉพาะการนำแนวคิดอริยสัจ 4 ไตรสิกขา และมรรค 8 มาปรับใช้ร่วมกับวงจรเชิงระบบ ทำให้การบริหารมีความรอบคอบและมีคุณธรรมมากขึ้น

5. การประยุกต์ใช้การบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวพุทธธรรมโดยใช้วงจรเชิงระบบ

แนวคิดการบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวพุทธธรรมโดยใช้วงจรเชิงระบบเป็นแนวทางที่สามารถช่วยให้การบริหารสถานศึกษามีความเป็นระบบ มีคุณธรรม และส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในองค์กร การใช้แนวคิดวงจรเชิงระบบร่วมกับหลักพุทธธรรมช่วยให้ผู้บริหารมีแนวทางในการตัดสินใจ การจัดการปัญหา และการพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในบทนี้จะกล่าวถึงการนำวงจรเชิงระบบมาใช้ในการตัดสินใจ การจัดการปัญหาด้วยแนวทางพุทธธรรม และแนวทางการส่งเสริมการบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ด้วยพุทธธรรม

5.1 การนำวงจรเชิงระบบมาใช้ในการตัดสินใจ

การบริหารสถานศึกษาต้องอาศัยการตัดสินใจที่รอบคอบและเป็นระบบ แนวคิดวงจรเชิงระบบช่วยให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผลและเป็นลำดับขั้น (Bertalanffy, 1968) วงจรเชิงระบบมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์ และผลสะท้อนกลับ ซึ่งสามารถนำมาใช้กับการตัดสินใจทางการบริหารได้ ดังนี้

- 1) การวิเคราะห์ข้อมูล (ปัจจัยนำเข้า) ผู้บริหารต้องรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผลการเรียนของนักเรียน ความพึงพอใจของครู และข้อร้องเรียนของผู้ปกครอง
- 2) การพิจารณาทางเลือก (กระบวนการ) ใช้วิธีคิดวิเคราะห์เพื่อพิจารณาทางเลือกที่เป็นไปได้ เช่น การปรับปรุงหลักสูตร การอบรมครู หรือการพัฒนาสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้
- 3) การดำเนินการ (ผลลัพธ์) นำแนวทางที่เลือกไปใช้ เช่น การเปลี่ยนแปลงแผนการสอน หรือการส่งเสริมกิจกรรมที่พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน
- 4) การประเมินผล (ผลสะท้อนกลับ) ตรวจสอบผลลัพธ์ของการตัดสินใจ และปรับปรุงกระบวนการตัดสินใจในอนาคต

5.2 การจัดการปัญหาและการพัฒนาสถานศึกษาด้วยแนวทางพุทธธรรม

การใช้แนวคิดพุทธธรรมในการจัดการปัญหาและพัฒนาสถานศึกษาทำให้เกิดการบริหารที่มีคุณธรรม และช่วยให้ผู้บริหารสามารถเผชิญกับปัญหาได้อย่างมีสติและปัญญา หลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้ ได้แก่

- 1) อริยสัจ 4 กับการจัดการปัญหา
 - ทุกข์ วิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น นักเรียนขาดแรงจูงใจในการเรียน หรือครูมีภาระงานมากเกินไป
 - สมุทัย ค้นหาสาเหตุของปัญหา เช่น ระบบบริหารที่ไม่มีประสิทธิภาพ หรือการขาดทรัพยากรทางการศึกษา
 - นิโรธ กำหนดเป้าหมายในการแก้ปัญหา เช่น การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีขึ้น
 - มรรค ดำเนินการแก้ปัญหาด้วยแผนงานที่เป็นรูปธรรม เช่น การใช้เทคนิคการสอนที่สร้างแรงจูงใจ หรือการลดภาระงานที่ไม่จำเป็นของครู

2) หลักไตรสิกขากับการพัฒนาสถานศึกษา

- ศील การสร้างจริยธรรมและวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ
- สมาธิ การฝึกสมาธิและการพัฒนาสติในการทำงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหาร
- ปัญญา การใช้ปัญญาในการพัฒนาแนวทางใหม่ ๆ เช่น การออกแบบหลักสูตรที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

5.3 แนวทางการส่งเสริมการบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ด้วยพุทธธรรม

เพื่อให้สถานศึกษามีความสร้างสรรค์และสามารถพัฒนาอย่างยั่งยืน แนวทางการบริหารควรผสมผสานแนวคิดพุทธธรรมและวงจรเชิงระบบเข้าด้วยกัน แนวทางที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ ได้แก่

- 1) การส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์ผ่านสมาธิและสติ การให้ครูและนักเรียนฝึกสมาธิช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ
- 2) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างและมีคุณธรรม องค์กรที่มีบรรยากาศแห่งความไว้วางใจและเปิดรับแนวคิดใหม่ ๆ จะส่งเสริมให้บุคลากรมีความกล้าในการนำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ
- 3) การพัฒนาผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ตามหลักมรรค 8 ผู้นำที่มีสัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) และสัมมาวาจา (ความเพียร) จะสามารถพัฒนาสถานศึกษาให้ก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 4) การใช้ผลสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การนำผลลัพธ์ของการบริหารมาใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงระบบบริหารและการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

การประยุกต์ใช้การบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวพุทธธรรมโดยใช้วงจรเชิงระบบเป็นแนวทางที่ช่วยให้การบริหารมีความเป็นระบบ มีคุณธรรม และส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การนำวงจรเชิงระบบมาใช้ในการตัดสินใจช่วยให้ผู้บริหารสามารถบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้แนวทางพุทธธรรมในการแก้ปัญหาและพัฒนาสถานศึกษาช่วยให้เกิดความสมดุลและความยั่งยืน ขณะที่แนวทางการส่งเสริมการบริหารเชิงสร้างสรรค์ด้วยพุทธธรรมช่วยให้สถานศึกษามีคุณภาพและสามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศได้

6. สรุป

การบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่หลากหลาย ทั้งด้านเทคโนโลยี นโยบาย และพฤติกรรมของผู้เรียน ผู้บริหารจึงต้องมีแนวทางที่สามารถปรับตัวได้ และส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในองค์กร แนวทางการบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวพุทธธรรมโดยใช้วงจรเชิงระบบ เป็นทางเลือกที่สามารถช่วยให้สถานศึกษาดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นระบบ และตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงได้ดี แนวคิดการบริหารเชิงสร้างสรรค์ช่วยให้สถานศึกษาสามารถพัฒนานวัตกรรม และปรับตัวให้ทันกับยุคสมัย โดยอาศัยองค์ประกอบสำคัญ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ของบุคลากร สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์ และบทบาทของผู้บริหารที่เปิดกว้างต่อแนวคิดใหม่ ๆ ขณะที่หลักพุทธธรรม เช่น ไตรสิกขา อริยสัจ 4 และมรรค 8 ช่วยกำหนด

แนวทางการบริหารให้เป็นระบบ มีจริยธรรม และมุ่งเน้นการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน การใช้วงจรเชิงระบบในการบริหารช่วยให้การดำเนินงานมีโครงสร้างที่ชัดเจน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัจจัยนำเข้า การดำเนินกระบวนการ การวัดผลลัพธ์ และการใช้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงระบบอย่างต่อเนื่อง เมื่อประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักพุทธธรรม ผู้บริหารสามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ แก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ และพัฒนาสถานศึกษาให้เกิดความมั่นคงทั้งในด้านคุณภาพและจริยธรรม ดังนั้น การบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวพุทธธรรมไม่ได้เป็นเพียงแนวคิดเชิงทฤษฎี แต่เป็นแนวปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้จริง เพื่อสร้างสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เต็มไปด้วยนวัตกรรม และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนในทุกมิติ

7. บรรณานุกรม

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). **พุทธธรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิชิต วัฒนกุล. (2561). **การบริหารจัดการสถานศึกษาในยุคดิจิทัล**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2543). **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- สุทธิลักษณ์ ศรีสมบุญ. (2562). **การบริหารสถานศึกษาเชิงสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- Amabile, T. M. (1996). **Creativity in context: Update to the social psychology of creativity**. Boulder, CO : Westview Press.
- Bertalanffy, L. V. (1968). **General system theory: Foundations, development, applications**. New York, NY : George Braziller.
- Bodhi, B. (2000). **The noble eightfold path: Way to the end of suffering**. Kandy : Buddhist Publication Society.
- Checkland, P. (1981). **Systems thinking, systems practice**. New York : John Wiley & Sons.
- Harvey, P. (2013). **An introduction to Buddhism: Teachings, history and practices**. Cambridge, England : Cambridge University Press.
- Oreg, S. (2003). Resistance to change: Developing an individual differences measure. **Journal of Applied Psychology**. 88(4). 680–693.
- Rahula, W. (1974). **What the Buddha taught**. New York : Grove Press.
- Senge, P. M. (1990). **The fifth discipline: The art and practice of the learning organization**. New York : Doubleday/Currency.
- Woodman, R. W., Sawyer, J. E., & Griffin, R. W. (1993). Toward a theory of organizational creativity. **Academy of Management Review**. 18(2). 293–321.